

«ԵՐԵՎԱՆ ԼԵՈՅԻ ԱՆՎԱՆ Հ. 65 ԱՎԱԳ ԴՊՐՈՑ» ՊՈԱԿ

ՀԵՐԹԱԿԱՆ ԱՏԵՍԱՎՈՐՄԱՆ ԵՆԹԱԿԱ ՈՒՍՈՒՑԻՉՆԵՐԻ
ՎԵՐԱՊԱՏՐԱՍՏՄԱՆ ԴԱՍԸՆԹԱՑԻ ՀԵՏԱԶՈՏԱԿԱՆ
ԱՇԽԱՏԱՆՔ

Առարկա – ՆԶՊ և ԱԿ

Մասնակից – Սարգիս Ադամյան

Ղեկավար – փոխգնդապետ Ա. Իսահակյան

Թեմա – Ներական երեխաների ուսումնական
առանձնահատկությունները ՆԶՊ առարկայի շրջանակներում

Երևան 2022թ.

ԲՈՒՍԱՆԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

ՆԵՐԱԾՈՒԹՅՈՒՆ	3
Ներառական երեխաների ուսումնական առանձնահատկությունները ՆԶՊ առարկայի շրջանակներում	4
ԵԶՐԱԿԱՑՈՒԹՅՈՒՆ	14

ՆԵՐԱԾՈՒԹՅՈՒՆ

Թեմայի կարևորությունը՝ այսօր, արդեն ողջ աշխարհում, ներառական կրթությունը համարվում է մի գործընթաց, որն անմիջապես արձագանքում է կրթության առանձնահատուկ պայմանների կարիք ունեցող (ԿԱՊԿՈՒ) երեխաների ուսուցման և դաստիարակության բազմակի կարիքներին: Ներգրավելով և ընդլայնելով նրանց մասնակցությունը կրթական գործընթացում, ինչպես նաև ապահովելով նրանց մասնակցությունը ուսումնական ծրագրին և բոլոր առարկաներին, մշակութային և համայնքային կյանքում, միաժամանակ, կանխելով նրանց՝ կրթական համակարգից դուրս մնալու խնդիրները: Չնայած, ՀՀ-ում ներառական կրթություն իրականացնող դպրոցներում սովորող ԿԱՊԿՈՒ երեխաների ինտեգրումը և ուսուցումը կազմակերպվում են հատուկ ուղղվածությամբ, սակայն, 2010–2015թթ. ընթացքում իրականացված ուսումնասիրությունները ցույց են տվել, որ նման երեխաների ինտեգրման գործընթացը լիովին չի համապատասխանում սոցիալական վերականգնմանն ուղղված համապատասխան մեթոդների կիրառմանը (ՀՀ-ում ներառական կրթության իրականացման գնահատում 2013, Լ. Սարատիկյան 2013, Մ. Հարությունյան 2014):

Ինչպես ամբողջ աշխարհում այնպես էլ Հայաստանում ներառական կրթությունը երեխաների սոցիալականացման և անկաշկանդ շփման համարա է ստեղծված: Ինչպես բոլոր առարկաններում այնպես էլ ՆԶՊ առարկայի շրջանակներում այն իրականացվում է հատուկ կարիք ունեցող երեխաների ներառման նպատակով, որպեսզի նրանք անկաշկանդ մասնակցություն ունենան նաև ՆԶՊ առարկային:

Իհարկե հատուկ կարիք ունեցող երեխաների նկատմամբ պետք է դրսևորել առավել ուշադիր և առանձնահատուկ մոտեցում: Ինչում էլ կայանում է մեր թեմայի կարևորությունը, եթե զինդեկի չիմանա ինչպիսի կարիքներ ունեն ներառված երեխաները չի կարողանա այնպիսի ճիշտ մոտեցում և անհատական ուսուցման ճիշտ ռազմավարություն ընրել: Ըստ որի ԿԱՊԿՈՒ երեխան կլինի ավելի ապահով և ավելի ազատ իր հասակակիցների հետ շփման մեջ, ՆԶՊ դասերին կլինի պատրաստված, ավելի մոտիվացված կհաճախի և կմասնակցի դասերին առանց որևէ խտրականության:

Ներառական երեխաների ուսումնական առանձնահատկությունները

ՆԶՊ առարկայի շրջանակներում

Հայաստանի Հանրապետությունը համընդհանուր ներառական կրթությունը հռչակում է որպես յուրաքանչյուր երեխայի կրթության իրավունքի ապահովման երաշխիք: Ներառական կրթության քաղաքականությունը նպատակաուղղված է յուրաքանչյուր երեխայի կրթության մատչելիության, հավասար մասնակցության հնարավորության և որակի ապահովմանը:

ՀՀ Ազգային ժողովը 2014 թվականի դեկտեմբերի 1-ին ընդունել է «Հանրակրթության մասին» ՀՀ օրենքում լրացումներ և փոփոխություններ կատարելու մասին» ՀՀ օրենքը (ՀՕ-200-Ն), որով նախատեսվում է հանրակրթության համակարգում անցում կատարել համընդհանուր ներառական կրթության: Համաձայն օրենքի՝ մինչև 2025 թվականի օգոստոսի 1-ը հանրապետությունում կներդրվի համընդհանուր ներառական կրթության համակարգը:

Ներառական կրթությունը՝ յուրաքանչյուր երեխայի համար, այդ թվում՝ կրթության առանձնահատուկ պայմանների կարիք ունեցող, զարգացման առանձնահատկություններին համապատասխան, անհրաժեշտ պայմանների և հարմարեցված միջավայրի ապահովման միջոցով կրթական գործընթացին առավելագույն մասնակցության և հանրակրթության պետական չափորոշիչով սահմանված արդյունքի ապահովումն է:

Կկիրառվի երեխայի կրթական կարիքներին արձագանքման եռաստիճան համակարգ: Օրենքի կիրարկման արդյունքում կրթության առանձնահատուկ պայմանների կարիք ունեցող երեխաները մանկավարժահոգեբանական աջակցություն կստանան 3 մակարդակում՝ հանրակրթական դպրոցում, տարածքային և հանրապետական մանկավարժահոգեբանական աջակցության կենտրոնների կողմից:

Մինչև 2022 թվականի օգոստոսի 1-ը՝ Հայաստանի Հանրապետության յուրաքանչյուր մարզում գործող առնվազն մեկ, Երևան քաղաքում՝ առնվազն չորս հատուկ հանրակրթական ուսումնական հաստատություն վերակազմակերպվելու է տարածքային մանկավարժահոգեբանական աջակցության կենտրոնի:

Եթե տվյալ մարզում առկա չէ հատուկ հանրակրթական ուսումնական հաստատություն, ապա մանկավարժահոգեբանական աջակցության կենտրոնի կարող է վերակազմակերպվել կամ պատվիրակվել այնպիսի կազմակերպության, որում առկա են ծառայությունների մատուցման համար անհրաժեշտ պայմաններ:

Հայաստանի Հանրապետության պետական հանրակրթական ուսումնական հաստատություններում կներդրվեն ուսուցչի օգնականի հաստիքներ, որոնց թիվը որոշվելու է տվյալ դպրոցում սովորողների միջին տարեկան թվի 10 տոկոսի հաշվարկի հարաբերակցությունից՝ համաձայն ՀՀ կառավարության կողմից հաստատված կարգի (ՀՀ կառավարության 16 փետրվարի 2017 թվականի «Կրթության առանձնահատուկ պայմանների կարիք ունեցող երեխաների համար սահմանված ֆինանսավորման բարձրացված չափաքանակի սանդղակը՝ ըստ երեխայի կարիքի ծանրության աստիճանի սահմանելու, Հայաստանի Հանրապետության կառավարության 2005 թվականի օգոստոսի 25-ի N 1365-ն որոշման մեջ փոփոխություններ կատարելու և 2011 թվականի հունվարի 27-ի N 46-ն որոշումն ուժը կորցրած ճանաչելու մասին» N 141-Ն որոշում):

Մինչև 2025 թվականի օգոստոսի 1-ը կներդրվի համընդհանուր ներառական կրթության համակարգը՝ համաձայն Հայաստանի Հանրապետության կառավարության հաստատած գործողությունների պլանի և ժամանակացույցի (ՀՀ կառավարության 2016 թվականի փետրվարի 18-ի արձանագրային որոշում՝ «Համընդհանուր ներառական կրթության համակարգի ներդրման գործողությունների պլանին եվ ժամանակացույցին հավանություն տալու մասին»):

2015թ. փետրվարի 17-ի ՀՀ վարչապետի N108-Ս որոշմամբ հաստատվել է «Հանրակրթության մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքում լրացումներ և փոփոխություններ կատարելու մասին» Հայաստանի Հանրապետության 2014 թվականի դեկտեմբերի 1-ի ՀՕ-200-Ն օրենքի կիրարկումն ապահովող միջոցառումների ցանկը»:

Նոր ձևավորված համակարգը հնարավորություն կընձեռի կրթության առանձնահատուկ պայմանների կարիք ունեցող երեխաների կրթությունն ու դաստիարակությունը կազմակերպել առանց երեխային ընտանիքից անջատելու՝ ապահովելով նրա համակողմանի հասարակական զարգացումը և ներառելով նրան

հանրակրթական ուսումնական հաստատություն: Ոլորտում իրականացվող քաղաքականության արդյունքում նախատեսվում է ընդլայնել կրթության առանձնահատուկ պայմանների կարիք ունեցող երեխաների որակյալ կրթություն ստանալու հնարավորությունները՝ ստեղծելով ներառական կրթության համակարգ բոլոր հանրակրթական դպրոցներում:

Ցանկացած հասարակությունում, անկախ նրա սոցիալ-պատմական, տնտեսական և մշակութային զարգացման մակարդակից, սոցիալապես ամենաանպաշտպանը հաշմանդամություն ունեցող երեխաներն ու հաշմանդամություն ունեցող անձինք են:

Ներառական կրթությունը միջազգայնորեն ճանաչված գործիք է յուրաքանչյուր մարդու կրթության իրավունքի իրացման համար, ինչպես արձանագրված է 1948 թվականին Մարդու իրավունքների համընդհանուր հռչակագրում, 1990 թվականին Ջոնսոյենում ընդունված Կրթության համաշխարհային հռչակագրում: Եվ նաև 2000 թվականին Համաշխարհային կրթական ֆորումի կողմից ընդունված Դակարի գործողությունների շրջանակում, 2006 թվականին Հաշմանդամություն ունեցող անձանց իրավունքների մասին ՄԱԿ-ի կոնվենցիայում, 1992 թվականի «Կրթության մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքում և Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության մեջ:

Ներառական կրթությունը հաշմանդամություն ունեցող երեխաներին հնարավորություն է տալիս սովորել և զարգանալ սովորական դպրոցականների միջավայրում: Միաժամանակ ներառական խմբի բոլոր երեխաներին կրթական գործընթացում ընդգրկվելու համար ապահովվում են հավասար պայմաններ:

Ներառումը տարբեր մեկնարկային հնարավորություններ ունեցող երեխաների կրթական ակտիվ ներգրավումն է՝ անկախ ինտելեկտուալ մակարդակից և ֆիզիկական վիճակից, սոցիալական, ազգային և կրոնական պատկանելությունից: Կրթության և դաստիարակության ներառական ձևի տարբերակիչ առանձնահատկությունն այն է, որ հաշվի առնվի բոլոր երեխաների անհատական կրթական կարիքները՝ չբաժանելով դրանք սովորաբար զարգացող և «հատուկ»-ների:

Տարբեր մեկնարկային հնարավորություններով դպրոցական տարիքի երեխաների համատեղ կրթությունը թույլատրելի է, եթե ուսումնական հաստատությունը ստեղծել է կրթության և վերապատրաստման հատուկ պայմաններ: Ներառական կրթության հիմնական սկզբունքները.

- մարդու արժեքը կախված չէ նրա ունակություններից և ձեռքբերումներից.
- յուրաքանչյուր մարդ կարողանում է զգալ և մտածել.
- Յուրաքանչյուր ոք ունի հաղորդակցվելու և լսելի լինելու իրավունք.
- բոլոր մարդիկ միմյանց կարիքն ունեն.
- իսկական կրթությունը կարող է իրականացվել միայն իրական հարաբերությունների համատեքստում.
- բոլոր մարդիկ կարիք ունեն իրենց հասակակիցների աջակցության և ընկերությանը.
- բոլոր սովորողների համար առաջընթացը կարող է ավելի շատ լինել նրանում, ինչ նրանք կարող են անել, քան այն, ինչ նրանք չեն կարող.

Բազմազանությունը մեծացնում է մարդկային կյանքի բոլոր ասպեկտները:

Ներառականության թերություններն են՝ հասարակության հոգեբանական անպատրաստությունն ընդունելու հաշմանդամություն ունեցող անձին, նման անձանց և հաշմանդամներին սոցիալական աջակցության և ապահովման համակարգի անկատարությունը[1]:

Ներառական կրթությունը զարգացնում է հանդուրժողականությունը, հանդուրժողականությունը, գթասրտությունը և փոխադարձ հարգանքը նախադպրոցական տարիքի երեխաների շրջանում: Ուսումնական գործընթացի մասնակիցները սովորում են տեսնել այն հնարավորությունները, որոնք ունեն հաշմանդամություն ունեցող երեխաները՝ չնայած նրանց հաշմանդամությանը:

Նախադպրոցական մանկության մեջ մարդու մեջ դրվում են սոցիալական հաղորդակցման հմտություններ, որոնք կօգնեն նրան ապագա չափահաս կյանքում: Այս երեխաները սովորականից ավելի կարիք ունեն ընկերական և կայուն միջավայրի: Զարգացման որոշակի դժվարություններ ունեցող երեխան չի կարողանա սոցիալապես հարմարվել, տիրապետել հասարակության մեջ համարժեք գործելու հմտություններին, եթե նրա մանկությունն անցնի արհեստականորեն ստեղծված միջավայրում, որը շատ տարբեր է սովորականից, այսինքն՝ դրանք մասնագիտացված

նախադպրոցական խմբեր են. դպրոցներ, տարբեր փոխհատուցման հաստատություններ: Մասնագիտացված հաստատություններից հետո աշխարհ գալով՝ հաշմանդամություն ունեցող երեխան բացարձակապես պատրաստ չէ կյանքին հասարակ մարդկանց հասարակության մեջ, և նրա դիմագծերը նույնպես սրում են սոցիալական աշխարհում գտնվելու իրավիճակը: Ի վերջո, այդպիսի երեխան երբեմն շատ ավելի դանդաղ է սովորում, մեծ դժվարությամբ հարմարվում է փոփոխված իրավիճակին, բայց շատ բուռն կերպով զգում է ուրիշների թշնամությունը, զգոնությունը և ցավագին արձագանքում դրան:

Ուստի ներառականության ներդրման գործում կարևոր խնդիր է հասարակության պատրաստականության բարձրացումը այն բանի համար, որ ֆիզիկական, մտավոր և մտավոր խնդիրներ ունեցող երեխաները կլինեն մանկության կողքին:

Ներառական կրթությունը պետք է սկսել վաղ մանկությունից, այսինքն՝ ավելի ակտիվորեն ներառել զարգացման խնդիրներ ունեցող երեխաներին մանկապարտեզի խմբերում այնուհետև դպրոցում ու դասարաններում: Դա անելու համար ստեղծեք անհրաժեշտ միջավայր դասարաններում: Այն պետք է լինի հասանելի և զարգացող: Պահանջվում են լավ ժամանակակից սարքավորումներ խաղաթերապիայի, երաժշտական թերապիայի և այլնի համար: Եվ կարևոր կետը նախադպրոցական հաստատությունում լավ պատրաստված մասնագետների թիմի առկայությունն է: Մանկավարժները, հոգեբանները, լոգոպեդները, երաժշտական դեկավարները պետք է տիրապետեն Մոնտեսորիի մանկավարժության տեխնիկային և առողջության պահպանման տեխնոլոգիաների տարրերին: Ուսուցիչները պետք է երեխաներին տրամադրեն զարգացման խնդիրներ ունեցող հոգեբանական վերաբերմունք՝ հնարավոր դժվարությունները հաղթահարելու համար[2]:

Ներառական դասարաններում կարևոր խնդիր է առողջ երեխաների հետաքրքրությունների և զարգացման առանձնահատկությունների համակցումը: Սա բարդ գործընթաց է, որը պահանջում է ուսուցիչների գիտելիքներն ու ջանքերը: Ներառական երեխաների համար մասնագետները պետք է շատ ժամանակ անցկացնեն դասարաններում: Դասերը կառուցված են ներսում փոխազդեցության վրա: Հիմնական գաղափարը երեխաների համար լավ սոցիալական կյանք

հաստատելն է: Հատուկ երեխաների հետ աշխատելու առաջնահերթությունն են ամենայն հավանականությամբ, ոչ թե կոնկրետ գիտելիքներ և հմտություններ, այլ բարեկեցություն և անձնական զարգացում:

Վերոնշյալից պետք է եզրակացնել, որ բոլոր երեխաները կարող են հաջողակ լինել, եթե ստանան անհրաժեշտ օգնություն: Այն հնարավորություն է տալիս հաղորդակցվելու կարեկցանքի, հանդուրժողականության, սոցիալական արդարության և համագործակցության մթնոլորտում: Հետագայում հաշմանդամություն ունեցող երեխաների հաջող սոցիալականացումը և կրթությունը ապահովում է նրանց լիարժեք մասնակցությունը հասարակությանը:

Կրթության առանձնահատուկ պայմանների կարիք ունեցող աշակերտների ուսուցումը կազմակերպելիս պետք է հետևել ներառական կրթության սկզբունքին, ըստ որի՝ կրթության առանձնահատուկ պայմանների կարիք ունեցող աշակերտները, որպես կանոն, սովորում են իրենց բնակության վայրի սովորական դպրոցում՝ հասակակից աշակերտների հետ միասին: Ներառական կրթությունն ուղղակիորեն բխում է հիմնարար օրենքի այն ենթադրությունից, որ յուրաքանչյուր ուսանող իրավունք ունի սովորելու այնպիսի ձևով, որը հնարավորինս նման է ուսման սովորական կազմակերպմանը, իր բնակության վայրի ուսումնական հաստատությունում կամ հատուկ դպրոցում ընտրությունը կարող է կատարել աշակերտը կամ ծնողը, և անկախ նրա ժամանակավոր կամ մշտական հատուկ կարիքներից:

Յուրաքանչյուր ծնող իրավունք ունի իր երեխային գրանցել իր բնակության վայրի դպրոց, որտեղ աշակերտին երաշխավորված է հարմարեցված կրթություն և անհրաժեշտ աջակցություն: Միաժամանակ, շատ լուրջ խնդիրների և բարդ ախտորոշումների դեպքում երեխայի կարիքները լավագույնս կարող են բավարարվել հատուկ դպրոցում: Ներառական կրթության պրակտիկան չի բացառում ուսուցման տարբեր ձևերը, սակայն նպատակաուղղված է դրանց կրճատմանը և անընդհատ կշռադատելուն, թե արդյոք հնարավոր է օգտագործել ավելի ներառական և պակաս տարբեր ձևեր:

Երեխայի ծնողին մնում է ազատություն՝ որոշելու, թե արդյոք իրենց երեխան լավագույնս հարմար է սովորական դպրոց հաճախելու, թե հատուկ դպրոց

հաճախելու համար: Աշակերտի կրթության առանձնահատուկ կարիքները պարզաբանելու և անհրաժեշտ աջակցություն առաջարկելու համար դպրոցի սեփականատերը հնարավորություններ է ստեղծում, դրանց իրականացումը կազմակերպում է դպրոցի տնօրենը: Եթե աշակերտը աջակցության կարիք ունի, ծնողները տեղեկացվում են այդ մասին, դպրոցն անցկացնում է մանկավարժահոգեբանական գնահատում: Այն աշակերտին, ով խոչընդոտներ ունի դպրոցական պարտականությունների կատարման մեջ կամ հետ է մնում ակադեմիական արդյունքների հասնելուց, դպրոցն առաջարկում է ընդհանուր աջակցություն, այսինքն՝ լրացուցիչ անհատական խորհրդատվություն, օժանդակ մասնագետների ծառայություններ, լրացուցիչ դասեր անհատապես կամ խմբով: Եթե դպրոցի կողմից տրամադրվող ընդհանուր աջակցությունը չի տալիս ցանկալի արդյունքներ աշակերտի զարգացման առումով, ապա աշակերտին կարող է տրվել ուժեղացված կամ հատուկ աջակցություն:

Ելնելով երեխայի անհատական կարիքներից՝ նրան տրամադրվում է վերապատրաստում ըստ իր կարողությունների և անհրաժեշտ աջակցություն ուսուցիչների, օժանդակ մասնագետների, ուսուցիչների օգնականների և այլ մասնագետների համագործակցությամբ: Անհրաժեշտության դեպքում դպրոցը աշակերտին տրամադրում է առնվազն հատուկ ուսուցչի, լոգոպեդի, հոգեբանի և սոցիալական մանկավարժի ծառայությունների հասանելիությունը: Դպրոցի տնօրենը հավաքագրում է անհրաժեշտ աջակցության մասնագետներին՝ ծառայությունն ապահովելու համար կամ այլ կերպ կազմակերպում է ծառայության հասանելիությունը: Ծառայությունները մատուցվում են դպրոցում կամ ծնողի համաձայնությամբ՝ այլ վայրում[3]:

Կախված աշակերտի կարիքից աշակերտը իրավունք ունի մասնակցելու ՆԶՊ դասերին: Եթե աշակերտին հենաշարժողական ունակությունները հնարավորություն են տալիս և չունի խոր մտավոր խանգարում, ապա նա կարող է մասնակցել ՆԶՊ դասերին: Եվ նրա ուսուցման համար զինդեկը պիտի ԱՈՒՊ-ում առանձին ուսումնական պլան մշակի ըստ, որի աղակերտը կտվորի այն ինչը համապատասխան է իր կարիքներին: Օրինակ եթե աշակերտը ունի խանգարում հենաշարժողական համակարգի հետ ապա նա կազատվի այն դասերից, որոնց

Ժամանակ կատարվում է շարային կամ նախնական զինվորական պատրաստության վարժանքներ: Կամ եթե աշակերտը ունի հոգեբանական խանգարում նրան զենքով աշխատել չի կարելի առհասարակ ճիշտ կլինի ռազմագիտության դասերին նա միայն սովորի տեսական նյութը:

Մի փոքր խոսենք ՈւՀԶ-ից որը ՆԶՊ-ի դասերի ընթացքում նույնպես արդյունավետ կլինի ԿԱՊԿՈՒ աշակերտների հետ աշխատանքում: 2000-ականների սկզբին համընդհանուր ձևավորման սկզբունքները տեղափոխվեցին կրթության ոլորտ՝ վերանվանվելով ուսումնառության համընդհանուր ձևավորում (ՈՒՀԶ): Այդ պրակտիկան լայն տարածում գտավ ներառման կրթության համատեքստում՝ նպատակ ունենալով կրթական համակարգերը հարմարեցնելու բոլոր սովորողների կարիքներին ու առանձնահատկություններին:

Դեյվիդ Ռոզը և Անն Մեյերը (2005) ՈՒՀԶ-ն նկարագրել են որպես տեղեկատվությունը աշակերտներին ներկայացնելու, նրանց սովորածը ստուգելու և դասապրոցեսում ներգրավելու բազմազան միջոցների ամբողջություն: ՈՒՀԶ-ի հիմքում այն սկզբունքն է, որ նյութի բովանդակությունը ակադեմիական փորձառության ամենակարևոր մասն է, սակայն ուսուցիչները սովորողներին դասապրոցեսում ներգրավելու համար բազմազան միջոցներ կիրառելու վարպետություն պետք է ցուցաբերեն:

Այս մոտեցումն ուղղված է ամբողջ դասարանին և հիմնված է աշակերտների անհատականության, կենսափորձի, սովորելու ոճի, մշակութային ու կրոնական զիտակցության, հաշմանդամության փաստի և լեզվական ընդունակությունների համար դասավանդման արդյունավետ ձևեր գտնելու և աշակերտների առանձնահատկությունների նկատմամբ հարգանքի վրա: Ներառման գործում ՈՒՀԶ-ի կարևոր ներդրումներից մեկը մանկավարժի ուշադրության կենտրոնացումն է սովորողների բազմազանության վրա: Հայաստանում մասնագետների կողմից քայլեր են արվում հաշմանդամության ընկալումը վերախմաստավորելու համար:

Մանկական զրականության միջոցով մարդկանց տարբերությունների ներկայացման (Ավագյան, Բաղդասարյան և Սարգսյան, 2016) և ուսուցիչների վերապատրաստումների նկատմամբ նոր մոտեցումների մշակման արդյունքում խորանում են մարդկային բազմազանության մասին պատկերացումներն ու

տարբերությունների ընդունումը: Կրթության առանձնահատուկ պայմանների կարիքը գնահատելիս սովորողի խնդիրները մատնանշելու փոխարեն առանձնացվում ու երևան են բերվում նրա ռեսուրսները և ներուժը: «Խորհրդային տարիներին ենթադրվում էր, որ բոլոր մարդիկ» իրար նման են!, կատարյալ, գեղեցիկ, առանց խնդիրների: Բոլոր նրանք, ովքեր չէին բավարարում այս չափանիշներին (ունեին տեսողական, լսողական, ֆիզիկական, մտավոր, նույնիսկ խոսքի և հաղորդակցման խնդիրներ), մեծանում էին հատուկ գիշերօթիկ հաստատություններում, իրենց ընտանիքներից ու հասարակությունից առանձնացված: (Սվազյան և այլք, էջ 156): Այսօր Հայաստանում գնալով ավելի է տարածվում բազմազանության նկատմամբ հանդուրժողականությունը, և այն փաստի ընդունումը, որ մարդիկ տարբեր կերպ են ընկալում ու իմաստավորում տեղեկատվությունը, ճանաչում պատկերները, նրանց մոտ նյութի նկատմամբ հետաքրքրություն առաջանում է դասավանդման որոշակի մոտեցման կիրառման դեպքում: ՈԻՀԶ-ը ուշադրություն է դարձնում այն իրողությանը, որ ցանկացած դպրոցում սովորում են կրթության ամենատարբեր պայմանների կարիքներ ունեցող բազմազան աշակերտներ: ՈԻՀԶ-ը հրաժարվում է այն տեսակետից, որ սովորողները լինում են «նորմալ և ոչ նորմալ», կամ սովորական և կրթության առանձնահատուկ պայմանների կարիք ունեցող: Թե՛ հատուկ և թե՛ հանրակրթական դպրոցի մանկավարժները ծանոթ են տարբերակված ուսուցման գաղափարին: Այս ընդգրկուն հայեցակարգը ուսուցիչներին հնարավորություն է տալիս առանձին թեմաներ դասավանդելիս, մարտահրավերը հարմարեցնել սովորողների անհատական առանձնահատկություններին: Այսպես, ուսուցիչը կարող է ավելացնել կամ պակասեցնել բառատեսքում գրվող անծանոթ բառերի քանակը, որը աշակերտը պետք է սովորի նախքան նոր դաս անցնելը: Տարբերակված ուսուցումը կիրառվել է աշխարհի տարբեր դպրոցների ներառական դասարաններում և հիմնված է Վիգոտսկու «Զարգացման մոտակա գոտու! (1978) տեսության վրա, ըստ որի սովորողները լավ են սովորում, երբ տրված հանձնարարությունները մատչելի են, ոչ թե շատ դժվար կամ պարզունակ: Քոֆմանը և Հալահանը (2011) այս մոտեցումը որակում են որպես տեղեկատվությանը դժվարությամբ տիրապետելու մոտեցում, համաձայն որի, հանձնարարությունները պետք է լինեն դժվար, բայց ոչ խրթին[4]:

Տարբերակված ուսուցումը կարող է լինել ՈԻՀՁ գործընթացի մի մասը: ՈԻՀՁ-ի ուղղությամբ իրականացված հետազոտությունները վկայում են, որ որոշ սովորողների համար յուրացման չափանիշները կամ ակնկալիքները փոփոխելու անհրաժեշտությունը կարող է սակավ լինել, եթե դասավանդելիս կիրառվեն բազմազան նյութեր: Այսպես, Էդիբըրնը (2007, 2010) ներկայացրել է ուսուցման դժվարություններ ունեցող սովորողներին վերաբերող դեպքեր, ում ուսումնառության արդյունավետությունը բարձրացել է, երբ ուսուցիչները հրաժարվել են դասախոսելու և միայն տպագիր նյութերով դասավանդելու ավանդական ձևից: Նման սովորողների հետ աշխատելիս հատուկ պայմանների և փոփոխություններ մտցնելու կարիքը կարող է նվազել, եթե ուսուցիչը դասը պլանավորելիս ցուցաբերի ճկունություն: Այն դեպքում, երբ սովորողների կրթության առանձնահատուկ պայմանների կարիքները վաղորոք նկատի են առնվում և մատչելի դասավանդումը դրվում է դասի պլանավորման հիմքում՝ բոլորը կարողանում են ավելի լավ սովորել[5]:

ԵԶՐԱԿԱՑՈՒԹՅՈՒՆ

Կատարված հետազոտությունների և դիտարկումների արդյունքների ամփոփմամբ կարելի է հստակեցնել մի քանի եզրակացություններ, որոնք արտահայտում են ուսումնասիրության առանցքային դրույթներն ու հիմնական եզրակացությունները:

- Ինչպես ամբողջ աշխարհում այնպես էլ Հայաստանում ներառական կրթությունը երեխաների սոցիալականացման և անկաշկանդ շփման համարա է ստեղծված: Ինչպես բոլոր առարկաններում այնպես էլ ՆԶՊ առարկայի շրջանակներում այն իրականացվում է հատուկ կարիք ունեցող երեխաների ներառման նպատակով, որպեսզի նրանք անկաշկանդ մասնակցություն ունենան նաև ՆԶՊ առարկային:
- Իհարկե հատուկ կարիք ունեցող երեխաների նկատմամբ պետք է դրսևորել առավել ուշադիր և առանձնահատուկ մոտեցում: Ինչում էլ կայանում է մեր թեմայի կարևորությունը, եթե զինդեկի չիմանա ինչպիսի կարիքներ ունեն ներառված երեխաները չի կարողանա այնպիսի ճիշտ մոտեցում և անհատական ուսուցման ճիշտ ռազմավարություն ընրել: Ըստ որի ԿԱՊԿՈւ երեխան կլինի ավելի ապահով և ավելի ազատ իր հասակակիցների հետ շփման մեջ, ՆԶՊ դասերին կլինի պատրաստված, ավելի մոտիվացված կհաճախի և կմասնակցի դասերին առանց որևէ խտրականության:
- Ներառական կրթությունը հաշմանդամություն ունեցող երեխաներին հնարավորություն է տալիս սովորել և զարգանալ սովորական դպրոցականների միջավայրում: Միաժամանակ ներառական խմբի բոլոր երեխաներին կրթական գործընթացում ընդգրկվելու համար ապահովվում են հավասար պայմաններ:
- Կախված աշակերտի կարիքից աշակերտը իրավունք ունի մասնակցելու ՆԶՊ դասերին: Եթե աշակերտին հենաշարժողական ունակությունները հնարավորություն են տալիս և չունի խոր մտավոր խանգարում, ապա նա կարող է մասնակցել ՆԶՊ դասերին: Եվ նրա ուսուցման համար զինդեկը պիտի ԱՈւՊ-ում առանձին ուսումնական պլան մշակի ըստ,

որի աշակերտը կսովորի այն ինչը համապատասխան է իր կարիքներին: Օրինակ եթե աշակերտը ունի խանգարում հենաշարժողական համակարգի հետ ապա նա կազատվի այն դասերից, որոնց ժամանակ կատարվում է շարային կամ նախնական զինվորական պատրաստության վարժանքներ: Կամ եթե աշակերտը ունի հոգեբանական խանգարում նրան զենքով աշխատել չի կարելի առհասարակ ճիշտ կլինի ռազմագիտության դասերին նա միայն սովորի տեսական նյութը:

ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ՑԱՆԿ

1. Ներառական կրթության իրականացման ուղեցույց Երևան 2008
2. Տեղեկատվական ձեռնարկ հանրակրթական դպրոցում սովորող երեխաների համար Երևան 2010
3. Мудрик А.В., Введение в социальную педагогику. – М., 1997.
4. Семенов В.Д., Взаимодействие школы и социальной среды. – М., 1986.
5. Баталов, А.С. Использование инклюзивных педагогических технологий в диагностике речевого развития учащихся начальных классов/ А.С. Баталов// Начальная школа. – 2010. — №7